

27.48x36.42	1	5	עמוד	קטן	21/05/2026	97892932-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

לשבור את תקרת הזכוכית כשציונות פוגשת את עשרת הדיברות :

לשבור את תקרת הזכוכית בשהציונות פוגשת את עשרת הדיברות

סערת הרמטכ"ל סביב פאץ' משיח היא פתח לדיון עומק על משמעות עשרת הדיברות ומתן תורה לימינו: מדוע יש צורך לצוות גם על המוסר הבסיסי? ולמה החיבור המיוחד של הרצל ובן-גוריון למסורת ישראל מתפורר לאחר כמה דורות?

הרב דני לביא, ראש מכון עולמות ור"ם בישיבה הגבוהה באלון מורה

אפילו בנימין זאב הרצל,
חוזה המדינה, בחר לציין
בספרו האוטופי 'אלטנוילנד'
שכירושלים בנוי בית המקדש

הבנים השבים של עם א-להים העתיק". וכאשר נשאלת השאלה: בזכות מה קם המשטר החדש והטוב שנמצא בארץ ישראל? לאחר תשובות מגוונות בוחר הרצל לסיים דווקא בדבריו של הרב שמואל הזקן, שקם ואמר שהסיבה לכך היא: "הא-לוהים". מדהים לגלות שדווקא מייסדי הציונות המעשית הבינו את מה שהדרג הפיקודי היום מנסה להדחיק.

תקרת הזכוכית של הציונות החילונית

אך הואיל וחיבורם של מנהיגים ציוניים אלו למורשת ישראל היה מכוח האינרציה של הדורות הקודמים, ולא היה מעוגן לתורה במובנה המלא והשלם - על ידי שמירת המצוות - חיבור זה הלך ונחלש, עד שבימינו לעיתים אנו רואים חרדה ממשית מכל סממן יהודי. מסיבה זו הציונות החילונית סיימה את דרכה כהנהגה לאומית בלעדית. לא לחינם, על אף ההצלחות הכבירות במלחמתנו, יש עננה כבדה של תקיעות וחוסר יכולת להכריע את האויב באופן מוחלט. אומנם יש בתוכה כוחות ואנשים מוכשרים ביותר - ויש לכבדם, ללמוד מהם רבות ולשתף פעולה עימם - אך כוח ההנהגה חייב לעבור לשלב הבא, הנשען במובהק על היסוד הרוחני של עם ישראל.

משיח בן יוסף, שאחראי לגאולה הלאומית, חייב להתמזג ולהשתלב במשיח בן דוד: "הנה אני לקח את עץ יוסף... ונתתי אותם עליו את עץ יהודה וְעֵשֶׂיתם לְעֵץ אֶחָד" (יחזקאל לו, טו). ההנהגה האידיאלית לא תצרוך את העוצמות הייחודיות של עולם החול, אלא תדע לפתחם ולהובילם.

פראנקל כתב במפורש על חשיבותה של המשמעות הדתית, ועם זאת על הגורם לפחד ממנה (בספרו 'האל-הלא מודע'): "האדם הלא-דתני עדיין לא הגיע אל שיא הפסגה, אלא נעצר קצת לפניו... משום שאינו רוצה שתישמט 'הקרקע המוצקה מתחת לרגליו'. השיא האמיתי חסום למבטו, מכוסה בערפל".

חג מתן תורה קורא לנו להעפיל לפסגה, להגיע לשיא: "וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱ-לֹהִים". המישור האמוני-רוחני והבשורה שבו לעולם הם התנאי להמשך קיומו הלאומי. "בְּאֵין חֲזוֹן יִפְרָע עָם" (משלי כט, יח). זה סיומו של הפסוק: "וְשִׁמְרָתוֹךָ אֶשְׁרְהוּ". התורה היא המעצמה את זהותנו ומאפשרת את מימוש החזון הישראלי לעולם. בלי ברית הייעוד לא נוכל לשמור גם על ברית הגורל הקיומית שלנו.

חג הפסח, המבטא את חירותנו הלאומית, אינו יכול להחזיק מעמד בלי החיבור לחג מתן תורתנו, שנותן תוקף גם למוסר הבסיסי ולשכל הישר, ולכן חלקים מרכזיים מעשרת הדיברות עוסקים בהם במפורש. מצבנו במלחמה מקדם תהליך זה באופן מואץ, ועם ישראל חוזר לשורשיה בעוצמה רבה ומרגשת. מתברר עוד ועוד שרק בזכות החזון הרוחני ליום שאחרי המלחמה נוכל להתקיים כעם ולנצח ביום שלפניו. "נגיל ונשיש בזאת התורה כי היא לנו עוז ואורה".

ליל הסדר ויום העצמאות נחגגים בהמון רב גם בציבור הכללי, אך יום ירושלים וחג השבועות נחגגים בעיקר בציבור הדתי.

כשם ששמיני עצרת חותם את חג הסוכות, כך חג השבועות, המכונה עצרת, חותם ומשלים את חג הפסח לאחר ספירת העומר המחברת ביניהם. סימון המגמה לקבלת התורה היה המניע ליציאת מצרים: "בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱ-לֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה" (שמות ג, יב). הלאומיות הישראלית אינה יכולה להתקיים בטווח הארוך בלי הרובד הא-לוהי הטמון בה.

להדיח מלחימה את בן-גוריון והרצל

"הפוליטיקה שלנו באמתתה מיוסדת היא על יסוד הקודש דוקא... הציוניות לא תוכל לדבר כי אם דברי חול... ובשביל כך לא תוכל הפוליטיקה שלה להתפתח... הציוניות בכלל צריכה לדעת כי על המחשבה החילונית לבדה אי אפשר לבנות מדינת ישראל" (הרב קוק, אגרות ד, עא).

ממילא כאשר מנהיגים מדיניים או צבאיים נלחמים בסמנים אמוניים, כמו במקרה של הרמטכ"ל, הם כורתים את הענף שהלאומיות הישראלית יושבת עליו. המחשבה שאפשר לפתח מוטיבציה עמוקה ועוצמתית בצבא ישראל ללא החיבור לשורשי הזהות היהודית שלנו, כושלת במבחן המציאות. המלחמה הנוכחית הוכיחה מעל לכל ספק כי הצבא צועד על אמונתו. ראינו זאת בתפילות המרגשות של הלוחמים לפני היציאה לקרב, שמענו זאת בפקודות הקרב הרשמיות של מפקדי השדה, שהיו רוויות בפסוקים ובביטחון בצדקת הדרך, וחשנו זאת ברוח הגדולה שנשבה מן השטח.

מרתק לראות שהמנהיגים הציוניים הראשונים חשו זאת באינטואיציה פנימית, אף שלא היו שומרי מצוות. דוד בן-גוריון הכריז ללא מורא: "אני יהודי תחילה ורק אחר כך ישראלי. הדבר שקיים את העם היהודי והביא ליציאת המדינה, היה החזון המשיחי של נביאי ישראל... מדינת ישראל היא עכשיו מכשיר הגשמה של חזון משיחי זה".

אפילו בנימין זאב הרצל, חוזה המדינה, בחר לציין בספרו האוטופי 'אלטנוילנד' שכירושלים בנוי בית המקדש: "הוא שב ונבנה יען כי המועד בא... הנה עמדו

על מחלת הטיפוס שתקפה אותו. לעומת זאת הוא ראה כיצד אדם ששמע על אובדן קרוביו ותקוותו לראותם פגה, שקע וגווע.

אם כן, כאשר אדם מאבד את משמעות החיים, זה משפיע לרעה גם על המישורים הבסיסיים של חיינו - הוא שרוי בדיכאון ועשוי לאבד אפילו את התיאבון ואת הרצון לקום מהמיטה בבוקר. לאור דבריו נוכל לפענח את התהליך שעובר עלינו היום כעם.

בעשרות שנותיה הראשונות של המדינה עסקנו בעיקר בביסוס כוחנו הגשמי כילד קטן העוסק בצרכיו הבסיסיים: הוא מלא באנרגיות, והחשש שיחלה בדיכאון הוא קטן ביותר. בשלב זה מילאה הציונות החילונית תפקיד חשוב וחיוני לקוממיותה של מדינת ישראל.

אך מאז כבר התבססנו והתעצמנו. אצל נער מתבגר כוחותיו הרוחניים והרגשיים מתחילים לצוץ באישיותו, וחוסר ביטוי של כוחות אלו עלול לעורר בו קשיים נפשיים ואף דיכאון.

מדינת ישראל בימינו הגיעה לשלב שבו ללא הרובד של החזון הרוחני, היא מתפרקת מיכולתה להגן על עצמה במשמעות הבסיסית ביותר. שימו לב שאין כאן הבדל מהותי בין ימין לשמאל: ציונות חילונית המבקשת בעיקר לדאוג למקלט בטוח לתושביה תגלה שבהתנהלותה היא עלולה להפוך את מדינת ישראל למקום מסוכן מאוד ליהודים, כפי שהתרחש לצערנו בשמחת תורה תשפ"ד (7 באוקטובר).

יום ירושלים וחג השבועות כתסמין

כאשר שחררנו את הר הבית במלחמת ששת הימים, נבחנו מכה. משה דיין אמר: "מי צריך את הווטיקן הזה?" ומיהר למסור את המפתחות לשליטה ירדנית. אומה בורחת מבשורתה.

סימן לניתוק שעדיין יש מבשורתנו הרוחנית-מוסרית שלשמה הגענו לעולם, אפשר לראות בפער הגדול בין החגים הלאומיים שלנו ובין החגים הרוחניים. פסח, המציין את יציאת מצרים, מבטא את קיומו הלאומי, וכמוהו גם יום העצמאות, הסמון לו. חג השבועות, המציין את קבלת עשרת הדיברות, מבטא את ייעודנו הרוחני, וכמוהו גם יום ירושלים, הסמון לו.

למה לצוות על המובן מאליו?

התבוננות בעשרת הדיברות, שקיבלנו בחג השבועות, מעלה שאלה: מדוע חלק מרכזי בהם עוסק במצוות שתואמות את המצפון האנושי והשכל הישר, כגון "לא תרצח" ו"לא תגנוב"? לכאורה אלו ציונים מיותרים, הואיל והאנושות חיה על פיהם מעצמה. על שאלה מפורסמת זו אפשר לענות בכמה מישורים:

1. אומנם הכללים ידועים, אך על הפרטים יש מחלוקת רבות. על "לא תרצח" הכול יסכימו, אך מה לגבי הפלות והמתות חסד? לשם כך מגיע ציווי התורה (ראו לדוגמה בכורזי ג, ז).

סימן לניתוק שעדיין יש מבשורתנו הרוחנית-מוסרית שלשמה הגענו לעולם, אפשר לראות בפער הגדול בין החגים הלאומיים שלנו ובין החגים הרוחניים

2. המוסר האנושי תנודתי מדי ומשתנה בין הדורות, ואילו התורה קובעת עקרונות נצח (ספר העיקרים א, ח).

3. וכעת למישור העמוק והמשמעותי הנוגע לענייננו. אומנם דרך ארץ קדמה לתורה והיא הבסיס לקבלתה, אך על עם ישראל לדעת שללא המישור הא-לוהי, גם המישור של המוסר האנושי לא יוכל להחזיק מעמד אצלו לטווח הרחוק. "ואהבת לרעך כמוך - אני ה'". האמונה והקשר לא-לוהים מבססים גם את המוסריות הבסיסית שבין אדם לחברו.

ישראלי מכף רגל ועד ראש

דברים אלו מתחברים לוויכוח מעניין שהיה לרב קוק עם הרב מרדכי אליאשברג בשאלה הזאת: האם עם ישראל מורכב משתי דרגות - דרגה זוהי לעמים ועל גביה רובד ישראלי ייחודי - או שאנחנו ישראלים מכף רגל ועד ראש? הרב קוק הכריע שאף שהתוכנית המקורית הייתה שתהיה בנו תוספת על גבי המדרגה האוניברסלית, קלקול המין האנושי גרם שהמדרגה הישראלית מקיפה אותנו באופן מוחלט (אורות ישראל ה, ח).

משמעות הדבר היא שאצל עם ישראל בלי הא-ל אין ישר, ולא ניתן לנתק ביניהם. החיבור לאמונת ישראל מאפשר גם את הישרות הבסיסית של השכל והמידות, והניתוק ממנה יוצר עיוותים גם במבט הבסיסי על המציאות.

העם מחפש משמעות

ויקטור פראנקל, ניצול אושוויץ, טען בספריו שהאדם מחפש משמעות. דבריו היו מעוגנים גם בחוויותיו האישיות. הוא סיפר ששאיפותיו לעתיד והמשמעות שהן נסכו בו אפשרו לו לשרוד מבחינה פיזית ולהתגבר